

הילולא דרשב"י בל"ג בעומר

אתר החסידות
אתר החסידות

„שמעו קלא, עולו אתו ואתכנשו להילולא דרבי שמעון“ מצינו בזהר הקדוש (ח"ג רצ"ו ע"ב, סוף אידרא זוטא) ובכל שנה ושנה מתכנסים המוני בית ישראל ביום ההילולא, הוא ל"ג בעומר, לפקוד את ציונו אשר במירון ולהרבות שם בתפילה, בהסתמכם על זכותו של אותו צדיק. וגדולי המקובלים מסבירים את הכינוי הילולא לפטירתו של צדיק¹. אם בכל השנה רבו המשתטחים על ציונו של רשב"י, הרי בל"ג בעומר הגיע מספרם לאלפים, ולאחרונה גם לרבבות.

לעליה זו למירון משמעות מיוחדת בכתבי האר"י, כדברי ר' חיים ויטאל ב"שער הכוונות": „ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי רשב"י ור"א בנו, אשר קבורים בעיר מירון כנודע, ואוכלים ושותים ושמים שם, אני ראיתי למ"ן"ל [למורי זכרונו לברכה הוא האר"י] שהלך לשם פעם אחת ביום ל"ג לעומר, הוא וכל אנשי ביתו, וישב שם שלשה ימים ראשונים של השבוע ההוא, וזה היה פעם הא' שבא ממצרים, אבל אין אני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו הנפלאה שהשיג אחר כך“.

לאחר סיפורו על האר"י שעשה אותו „יום משתה ושמחה“ לציון תספורת בנו הקטן הוא מוסיף לספר על אחד מבני התבורה, מתלמידיו של האר"י, הוא רבי אברהם הלוי, שלא נהג כראוי „והיה נוהג לומר בכל יום בברכה „תשכון“, נחם ה' אלקינו את אבלי ציון וכו' וגם בהיותו שם אמר „נחם“ וכו', ואחר שגמר העמידה א"ל מ"ן"ל, [אמר לו מורי זכרונו לברכה], כי ראה בהקיץ את רשב"י ע"ה עומד על קברו, ואמר לו „אמור את האיש הזה אברהם הלוי, כי למה אומר נחם ביום שמחתנו, והנה לכן הוא יהיה בנחמה בקרוב. ולא יצא חדש ימים, עד שמת לו בן אחד וקבל עליו תנחומין. וכתבתי כל זה להורות, כי יש שרש במנהג הזה הנו', ובפרט

1 לגבי פירוש ההילולא והקשר שבין היום לרשב"י, נציין את דעותיהם השונות של פוסקי ההלכה והמקובלים, ותוך הדברים נכלל גם הסבר על ייחודו של היום. רבי משה אלשיך מספר על גפש הצדיק אחרי פטירתו: „ותלך צהלה ושמחה לחוג את חג אורות אשר עשה בחברת הגוף, כנכנסת לחופה לפניו יתברך, כי על כן קראו בספר הזהר, על פטירת גפש צדיק, הילולא“ („חלקת מחוקק“, פירושו לאיוב ל' כ"ג). ר' אברהם גלאנטי אף מרחיב את הדבור: „בשעת פטירת הצדיק מתעוררים כל מעשיו שעשה בעולם, וכל התורה שעסק בה, וכל הייחודים שייחד בתורתו ומעשיו, כולם חוזרים ומתחדשים והוא בסוד דאמר בפרשת ויחי בהילולא רבה“ („קול בוכים“, פירושו לאיכה). הדברים נמצאו ע"י מ' בניהו בפירושו של ר' אברהם גלאנטי לזהר פרשת יתרו, הנמצא בכ"י, ושם הוא מוסיף, ש„הצדיק דורש וכולג שומעים... ואפשר שזה דמיון רז"ל באומרים אגרא דהילולא מילי, שכר של אותה חופה הוא מילי דאורייתא שחדש בעוה"ז לדורשם שם“ („ירח יקר“, כ"י, ירושלם מספר 493, דף רל"ז ע"ב).

כי רשב"י ע"ה הוא מחמשה תלמידיו הגדולים של ר"ע, ולכן זמן שמחתו ביום ל"ג בעומר².

אף החיד"א מציין: "יום ל"ג בעומר ירבה שמחה לכבוד רשב"י זי"ע כי הוא יום הילולא דיליה ונודע שרצונו הוא שישמחו ביום זה"³.

כבר בדורות ההם נהגו חכמי המקובלים להשתטח על ציונו של הרשב"י במירון, בל"ג בעומר יום ההילולא, וענין מיוחד במסורת על ריקדו של רבי אלעזר ואזכרי, בעל ספר „חרדים", עם הרשב"י: רבי אלעזר גדול בתורה הי' אך איש לא ידע על כך. בכתרה של תורה לא השתמש אלא התפרנס מיגיע כפיו. איש לא ידע איפוא מעוצם גאונותו וקדושתו, אם כי כולם ידעו את ר' אלעזר, שמש בית המדרש, כירא שמים וחרד לדבר ה'.

בל"ג בעומר אחד עלה רבי אלעזר למירון, והיה זה בשעה שהאר"י עם החברייא שהו שם ליד ציון הרשב"י. הוא הצטרף אליהם ורקד עמהם זמן רב לכבוד הילולא דרשב"י.

מבלי משים הצטרף אליהם זקן אחד, לבוש בגדים לבנים, בעל צורה ובעל קומה, משכמו ולמעלה גבוה מכל העם. בראשונה היה רוקד לבדו בשמחה עצומה. ומשראה את ר' אלעזר צירף אותו לריקדו בצוותא. בני חברתו של האר"י, שלא

בעל „חמדת ימים" כותב במפורש שיום זה הוא יום פטירתו: „ונמצא כתוב בספרי הקדמונים, שיום ל"ג בעומר הוא יומא דאתפטור רשב"י ע"ה מן עלמא, ונוהגים לקבוע בליל זה לימוד ברזין דחכמתא דיליה, ובאדרא זוטא, וששים ושמהים בהילולא דיליה, אשרי אנוש יעשה זאת". וכן בסידור בעל ה„תניא" וב„בני יששכר".

לאור מסורת זו כי בל"ג בעומר נתבקש רשב"י לישיבה של מעלה יש המוסיפים שההילולא נקבעה על יסוד תשובת הגאונים (מובאת ע"י רש"י במס' יבמות קכ"ב ע"א): „ובתשובת הגאונים מצאתי כל הנך רגלי דאמוראי, דהיינו יום שמת בו אדם גדול, קובעים אותו לכבודו, ומדי שנה ובשנה כשהגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביבותיו ובאים על קברו, עם שאר העם, להושיב ישיבה שם".

בהקדמתו לסדר הילולא רבה (ליורנו תקע"ט) מציין רבי יהודה נגאר בעל „לימודי ה" את דברי הרמ"ק „הלולא לשון אור כמו הילל בן שחר, שנשכך הדין ונתמלא העולם אור", ואת דברי הר"ם לונזאני שכתב שהוא לשון יהוד, כמו „ובתולותיו לא דהללו", שנתחדדו העולמות, ושניהם, המלכים לדבר אחד נתכוונו, דבהתוא יומא דהלולא דרשב"י ע"ה נעשה יחוד גדול בכל העולמות, והארץ האירה מכבודו, וכן בדין כי בפטירת הצדיק יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים מניצוצי הקדושה יותר מבחייהם, וכ"ש וק"ל בפטירת סגורא תקיפא, הוא הקדוש רשב"י זי"ע, וקרוב לשמוע כי ע"י העסק בספר הזהר הקדוש, בשבחי רשב"י ובאדרא זוטא קדישא ביומא דהלולא בכל שנה ושנה חזר וניאור הארת היום והוא".

2 מסורת זו מצויה בשלש נוסחאות נוספות: ב„פרי עץ חיים", ב„נגיד ומצה" לרבי יעקב בן צמח, ב„ספר הכוונות ומעשי נסים", אולם הנוסח שלפנינו מ„שער הכוונות" הוא הנרחב ביותר. בדבר התספורת בל"ג בעומר ראה להלן מאמרנו על „חינוך הילדים בהילולא דרשב"י".

3 „מורה באצבע" סימן רכ"ג, והחיד"א מוסיף „מעשה ר' אברהם הלוי ומעשים אחרים אשר שמענו ונדעם מפום רבנן קדישי".

הכירו את הזקן, הסתכלו בתימהון על שני הרוקדים, וביחוד לאחר שהבחינו בדמותו המופלאה של אותו זקן, הרוקד עם השמש ר' אלעזר. מעולם לא ראינו אותו — חשבו בלבם — וכיצד הגיע לכאן?

תוך שהם מסתכלים עליהם קפץ גם האר"י ונטל את ידו של אותו זקן ורקד עמו שעה ארוכה. משסיים האר"י את ריקודו עם הזקן המופלא, נטל את ידו של ר' אלעזר המשמש, הוא בעל ה"חרדים", ואף עמו רקד הרבה בשמחה וטוב לבב.

לאחר שיצאו משם הרהיבו בנפשם עוז תלמידי האר"י לשאול את רבם "אל נא יחר בעיני אדוננו אם נשאל אותו בענין הנוגע לכבודו. ריקודו של מעלת כבוד תורתו עם הזקן המופלא מסתבר על דעתנו. אין אנו מכירים אותו, ובודאי אדם גדול הוא, אבל מה מקום לריקוד ביחידות עם השמש ר' אלעזר, והדבר לפלא בעינינו. אמנם ירא שמים הוא, אבל ספק אם זה לכבודו של רבינו לרקוד עמו ביחידות".

בת־חיוך עלתה על שפתי האר"י בשמעו את דברי תלמידיו שוחרי כבודו, "אם הרשב"י רקד עמו ביחידות, לא יהא והדבר לכבוד לי הצעיר, לרקוד עמו".

בספרו "ברכי יוסף" (סימן תצ"ג ד) מזכיר החיד"א את הדברים שהובאו לעיל מ"שער הכוונות" בשם כתבי האר"י, ומסביר "דיום ל"ג בעומר הוא יום שמחת רשב"י, וכן משמע שם ב"ספר הכוונות" שסידר מהר"ש ויטאל, וגם כתבו דפסירת רשב"י היה יום ל"ג בעומר, והוא יומא דהילולא דיליה".

את ספרו "ברכי יוסף" הדפיס בשנת תקל"ד, אך בשנת תקנ"ו הדפיס את ספרו "טוב עין" כנספח לחלק ג' של "שם הגדולים" בשם "ועד לחכמים", ושם הוא מסביר שביום זה החל הרשב"י ללמוד מפי רבו, כדבריו (בסימן ח"י): "ומה שעושין שמחה בל"ג בעומר, אפשר דרבי עקיבא היה כלל גדול בתורה, ולמדה לכ"ד אלף תלמידים, ומתו ונשאר העולם שמם, ויום ל"ג התחיל לשנות לרשב"י ורבי מאיר ורבי יוסי וכו', ויאור להם שתחזור התורה ולכך עושים שמחה, וגם אמרו דהלולא דרשב"י ביום ל"ג".

בספרו "מראית עין" שנדפס בשנת תקס"ד הוא חוזר לענין זה ומעיר: "ומה שכתבתי ב"ברכי יוסף" דיש מי שכתב דפסירת רשב"י ע"ה זי"ע בל"ג לעומר, כן כתב בפרי עץ חיים, אך כבר נודע דבנוסחאות כתבי האר"י ז"ל היה ערבוב וטעות סופר, והנוסחא אמיתית היא נוסחת הח' שערים, שסידר מהר"ש ויטאל ז"ל, בנו של רבינו מהר"ח ז"ל וב"שער הכוונות האריך בסוד ימי העומר — — — ולא בא בפיו לומר שהוא פסירת רשב"י, ואפשר שהכוונה כמ"ש אני עני בטוב עין, דביום ל"ג התחיל ללמד ר' עקיבא לרשב"י וחביריו, ודו"ק היטיב".

זהה לדעתו של החיד"א היא גם דעתו של ר' עמנואל חי ריקי בעל "משנת חסידים", המסביר: "ועל ידם [של חמשה תלמידי ר' עקיבא], ועל ידי ר' שמעון בן יוחאי, שהיה אף הוא תלמידו, נתקיים העולם, לפיכך אין להתאבל ביום זה כלל על החורבן שלא יענש, אלא מצוה לשמוח שמחת ר' שמעון בן יוחאי".

לדברי "שער הכוונות", שהובאו בראש מאמרנו, היה רשב"י מתלמידי ר' עקיבא שמתו בספירת העומר, אולם בעל שו"ת "דברי נחמיה" (חלק או"ח סימן ל"ד) שהקדיש תשובה ארוכה לנושא זה הוכיח שטעות סופרים היא (ב"פרי עץ חיים" דפוס קאריץ אינו), שהרי מבואר ביבמות (ס"ב ע"ב) שרשב"י היה מחמשה התלמידים שנשתיירו אחר כך, "והעמידו תורה", והוא מאריך לדון בדבר מעמדו של היום ע"פ ההלכה והקבלה גם יחד.

כבודו של ר' אלעזר נתעלה מעתה בעיניהם, ומעמד מיוחד היה לו לאחר שהצטרף לבני החבורה.⁴

המקובלים שבאו אחריהם כללו בספריהם את חובת השמחה ביום זה, ומהם שהדגישו את מעלת הביקור על ציון רשב"י ביום זה. רבי רפאל עמנואל חי ריקי שחיבר „משנת חסידים” [קיצור כוונות התפלות לפי כתבי האר"י], אף הטיל חובה: „וביום ל"ג בעומר אין להתאבל ביום זה כלל על החורבן, שלא ייגעש, אלא מצוה לשמח שמחת רשב"י, ואם דר באר"י ילך לשמח על קברו, ושם ישמח שמחה גדולה.”

אף ב„סידור האר"י”, שהובא לדפוס ע"י ר' שבתי מראשקוב, מתלמידי הבעש"ט נאמר: „מצוה ללכת על קברו של רשב"י ובנו ר"א, בל"ג בעומר, ואין לומר אז נחם בברכת תשכון”. וכן בסידורו של רבי יעקב קאפיל ממעזריטש.

רבי חיים בן עטר, בעל „אור החיים”, השתתף אף הוא בהילולא „וכשעלה למירון והגיע לתחתית ההר שעולים משם אל המקדש ירד מהחמור והיה עולה על ידיו ועל רגליו וכל הדרך היה גועה וצועק היכן אני השפל נכנס למקום אש להבת שלהבת קודש וכל פמליא של מעלה — וכל נשמות הצדיקים ובעת ההילולא היה שמח שמחה גדולה”⁵.

השתתפות בני אר"י היתה המוגנית כדברי ר' יוסף סופר, בשנת תקכ"ב, „שלוש פעמים בשנה הולכים מכל המקומות של אר"י על קברו, באלול ובניסן, ופעם שלישית בל"ג בעומר וזאת נקראת „הילולא דרשב"י”⁶.

רבי שמתה מז' לז'ויץ, שביקר במירון בימי השובבי"ם, ובספרו „אהבת ציון” השאיר לנו תיאור נרחב על החצר והליכות המבקרים, מביע את צערו שלא היה שם בל"ג בעומר „והדליקה ביום פטירתו של ר"ש בל"ג בעומר, הנקרא הילולא דרשב"י, ולא זכיתי לראותו ביום חתונתו”⁷.

השמועה על המוני המבקרים במירון בל"ג בעומר הגיעה למרחקים, ובעל „חתם סופר” מספר בתשובתו (יור"ד סימן רל"ג): „אמנם ידעתי כי שמעתי שעכשיו אכשיר דרי, וממרחק יבואו וידרשו את ה' בעיה"ק, ביום ל"ג בעומר בהילולא דרשב"י ז"ל” אם כי הוא מוסיף ספקותיו בדבר קביעת היום כ, „יום שמחה והדלקה”⁸.

3 „מסעות ירושלם” לר' משה גאלדשטיין (הוצאת הר"צ מאשקאוויטש, ירושלם תשכ"ג, ע' רי"ב) מפי רח"א ממונקאטש, בשם רבי יחזקאל שרגא משינאווא, „אשר שמע ממקור נאמן בעת ביקורו באר"י”⁹.

5 קונטרס „כבוד מלכים” להר"ש העליר, וראה „ר"ח בן עטר ועלייתו לאר"י” לבנימין קלאר. 6 „אגרות אר"י”, ע' 304.

7 „מסעות אר"י”, ע' 415.

8 ראה לעיל בפרק „ל"ג בעומר ומעמדו”, וכן להלן בפרק „ההדלקה בהילולא דרשב"י” על התנגדותו בנידון.

כן הגיב בתקיפות על הזנחת ירושלם, ובהספדו על הרוגי הרעש בצפת בשנת תקצ"ז („תורת משה” ח"ג) הוא מציין: „וקנאת ירושלים עשתה זאת... והנה לגמרי זה מקרוב מאה שנים, שמו פניהם לצפת, כי שם קבר איש אלקי הרשב"י במירון ואר"י בצפת, וכל העולים לאר"י לא שמו פניהם אלא לצפת וטבריה, וירושלם נשכחה לגמרי, לא שם איש על לב אלא לעלות לצפת להילולא דרשב"א”. והוא מספר „אשר היה לי ויכוח בזה עם הגאון מהר"ז מרגליות היכן מצינו לעשות יום מעד

אם כי מזמן לזמן הובעו ערעורים בנידוק, נתפשט מנהג ההילולא על ציונו של הרשב"י במירון כמנהג מקובל בישראל, ובעל "עטרת זקנים" (מנושאי כליו של השלחן ערוך) אף מציין בסימן תצ"ג "מנהג א"י שנוהגים לילך על קברי רשב"י ז"ל ורבי אלעזר בנו ביום ל"ג בעומר".

מאז ועד עתה מוסיפים חסידים ואנשי מעשה לעלות לציונו ביום ההילולא ללמוד מתורתו ולשמוח בשמחתו, ונציין את דבריו של ר' רפאל פנחס ב"ר שמואל די שיגורה ומאיזמיר, שהוציא לאור "תקון ליל ל"ג בעומר", ובהקדמתו הוא מתאר את סדר הלימוד במירון: "ומילתא כדנא נהגו מימי קדם רבנן קדישי לאוקמי גירסא, כל עבדי ה' העומדים על הר הגליל, להאי גיסא הקרובים אליו, באתריה דמר, ניהו רבה, מקדימין ליום הכניסה, עדרים עדרים אנשי צורה, שם יחנו סביב לאהל, לפני משכנו, אלה מפה ואלה מפה, זה לדרומו וזה לצפונה, וישבו שם שלשת ימים, ויקראו בספר דבר הלמד מעניינו, כל שישנו במקרא, אורייתא דמר מאירת עיניים, תורה חתומה כזוהר הרקיע ושפר התיקונים" ⁹.

ר' חיים הלוי הורביץ בעל "חבת ירושלים", אף מתאר את הדרך למירון: "ומי ימלל יפאר ויהלל השמחה של מצוה ביום ההילולא ל"ג בעומר, כי רבה היא, וזמן קהילה לכל, שבאים אנשים ונשים וטף מערי א"י וכפריה, ויש עולי רגל, וכל הדרך מצפת למירון מלאים אחב"י, אלו הולכים ואלו חוזרים ובאים מעכו ודמשק וארם צובא ומאפסי ארץ, ביום ובלילה, ואין מכלים דבר — — — ובבוא כל ישראל ליראות בקודש, מה נורא המקום הזה. ליהודים היתה אורה זו תורה". בין היתר הוא מספר על יהודי אחד ממדינת פרס ששהה שתי שנים בדרך, ולבט עצמו לראות בחדוות ההילולא של הרשב"י וכן הוא מתאר שאלה אחת שבאה מארץ רחוקה למירון "מיד נגשה לציון הקדוש של רבי שמעון, ואמרה לו: "אני האשה הניצבת, באתי מרחוק למקום משכנך, לבקש ממך שתהיה מליץ יושר בעד כלל אחינו בני ישראל, שיבוא קץ וסוף לגלותנו, ושכינה תקום מעפרה" ומיד הלכה לה וגסעה לדרכה, ויהי הדבר לפלא רב" ¹⁰.

ביום סילוק צדיק — — — לא ידעתי מה מקום להילולא ולעזוב את ירושלים, וצדיק ה', המביט לארץ ותרעד".

לדברי ה"חתם סופר" יש להוסיף את דברי רבי אריה ליבוש באלחובר, הוזן בספרו "שם ארי" (או"ח סימן י"ד) על קביעת היום, והוא מעיר: "הנה הגאון הנ"ל רב גובריה ומפורסם בצדקתו וחסידותו, נוסף על גדולתו בתורה, לכן הגיד כאשר בלבבו ולא נשא פני גדולים ורבים הנוהגים כן, אחרי שלא מצא טעם למנהג זה, אבל אנכי יגעתי ומצאתי טעם נכון למנהג זה, שמרבים בשמחה על קבר הצדיק רשב"י ביום ל"ג בעומר, על שנפטר על מטתו ולא נהרג בידי המלכות". וראה דבריו לעיל במאמרנו "ל"ג בעומר ומעמדו", הערה 17.

9 שאלוניקי תק"צ, וראה להלן מאמרנו על "תיקון ליל ל"ג בעומר".

10 "חבת ירושלים" לר' חיים הלוי הורביץ, דפוס ירושלים תר"ד, מאמר "רננו צדיקים". על הנהירה המוגברת מחוץ לארץ להילולא דרשב"י במירון, ישנה בידינו עדותו של הר"י בן לוי, בהערותיו לסדר "הילולא רבה" (ליורנו תקע"ט): "ושמענו שיש מקומות שהולכים ממוצאי חג הפסח ממקום למקום ומעיר לעיר, והולכים לא"י ויושבים עד חג השבועות לעשות הלולא של רשב"י, ולשמוח בשמחת רשב"י, שיש לו נחת רוח מי שישמח באותו היום, שאמר הקב"ה חדי בהאי הלולא דיליה, וכלהו צדיקיא בגינתא דעדן, אשריהם

ר' אריה לייביש בולחובר, הדן בשאלת מעמדו של היום, פותח את דבריו: "אמרתי אסורה נא ואראה המראה הגדול הזה, מדוע ירבו בשמחה על קבר התנא הקדוש רשב"י, ומה קול הרעש הזה, אשר יבואו מקצות ארץ, לשמוח שם ולכבדו באורים גדולים, וגם מנהג זה נתייסד מקדושים וגאונים קדמונים" ולאחר שהוא מוצא טעם לדבר "לכן ביום זה, הוא זמן קהלה לכל, על קברו בכפר מירון, קבעו כיום שמחה לזכר הגס שנעשה לרשב"י, ושם הם ששים ושמחים, ושם יתנו צדקות ה', אשר עשה נס להתנא הקדוש הזה" ¹¹.

תאורי ההילולא במירון

אין כאן מקום להביא את התיאורים הנרגשים, שהועלו על הכתב על הביקורים ^{המסורתיים} ביום זה, ונסתפק בשלשה תיאורים על ההילולא במירון, שנכתבו ע"י חסידים ואנשי מעשה, ובדבריהם נשקפת השמחה על שזכו לכך, יחד עם החרדה מפני קדושת המקום.

רבי יהודה ליב מפאלטישאן, מנכבדי חסידי רוזין וחבר בית דין של עדת החסידים בירושלים, בראשית המאה השביעית לאלף הששי, מקדיש בפתח ספרו "שו"ת מהרי"ל" סקירה מקיפה על מנהגי ירושלם, ובכללם הוא מתאר את ביקורו על ציון רשב"י במירון ביום ל"ג בעומר: "והנה אחינו בני ישראל, אחיי ורעיי, אני זכיתי גם כן להיות בל"ג בעומר במירון — — — אחיי ורעיי, אין אני יכול להעלות על הכתב גודל השמחה שבשם. אשרי מי שראה זאת — — — ומי שהוא במירון מרגיש בחוש שהשמחה הוא בכח הרשב"י, שרוצה בזה שיהיה משתה ושמחה בזה היום" ¹².

השמחה היתה משתלבת בדמעתם של המתפללים בבחינת "וגילו ברעדה", וכאן נשתמש בלשונו של רבי מנדיל רובין, ראש כולל גליציה בירושלים, מתוך "מסע מירון וערי הגליל", בו תיאר את מסעו מירושלם, שנמשך כשלושה שבועות להילולא דרשב"י במירון: "וקול דמעות הבוכים הומים כהמות ים וגליו לא ידמה, אף לא ישוה קול בוכים, אשר ישמע בבתי כנסיות ובתי מדרשות ביום הכפורים, קודם

ואשרי חלקם, ואינם חסים על גופם ועל ממונם", והוא מפרש בדרך הלצה את הפסוק "יהפך ים ליבשה, בנהר יעברו ברגל, שם נשמח בו" "יהפך ים" רומז לחג הפסח "בנהר יעברו", שאחר חג הפסח בנהר יעברו, שהולכים בימים ובנהרות, ממקום למקום ברגל, בשביל לשמוח בהילולא, שהיא בחינת רגל.

הנוסע בנימין השני, שביקר במקום בשנת תר"ז מספר כי ביום זה "כמה אלפים מאתב"י באים שם מארצות רחוקות — — — יסעו אהליהם סביבות המקום הזה והרבנים וקריאי העדה יקחו מקום מושבם בתוך הבנין. (מסעות אר"י, ע' 588).

11 שו"ת "שם אריה", או"ה, סי' י"ד. ההכרעה נתקבלה גם בקרב הפוסקים האחרונים, כדבריו של אחד מגדולי ליטא, בעל "ערוך השלחן" (בסימן תצ"ג סעיף ד'): "ובאר"י מרבין בתפילה ובהזלקת גרות על קברו הקדוש, ואומרים שנסתלק ביום זה וגם יצא מהמערה", ואין הוא מוסיף שום הסתייגות.

אף הרי"מ סוקצינסקי מציין ב"ספר ארץ ישראל" (ע' ס"ה): "בני אר"י בעיקר החסידים נוהגים בליל ל"ג בעומר בהילולא ובהזלקות. זרבים נוהגים להשתטח אז על קברי רשב"י ובנו שבמירון וללמוד בזהר מדברי רשב"י ובהזלקות והילולא רבא".

12 שו"ת מהרי"ל, "טל ירושלים", ירושלים תרל"ג, דף ט' ע"ב.

„כל נדריי, נגד בכיות ושאגות המון, והדמעות אשר יזלו כמים נגרים, אז בבית המדרש של רשב״י, בצד קברו״¹³.

מיזוג העדות משתקף בתיאור ההילולא מפי ר' אברהם רוזאניס, המתאר את ההילולא לפני כמאה שנה בשנת תרכ״ז: „עד אור הבוקר לא נחו ולא שקטו מרוב צהלה ושמחה, ויהי אלה הלכו לנוח ואחרים באו תחתיהם, כל היום ההוא וכל הלילה שאחריו כזה. ולא אעמיס עלי עול כבוד להודיעך בפרטות, ולהראותך המראות השמחות בכל רגע ושעה שונים למיניהם, רק בדרך כלל אומר לך שמי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו. צייר בשכלך ראותך במקום קטן כזה ג' אלפים נפשות, בן פורת יוסף, יהודים. בין אשכנזים ספרדים מערביים לא יפרידו, אבל איש באחיו ידובקו. קול יתנו ברוב עוז. אלה מפה דוגלים כאילים, ואלה ישירו. אלה ישתו ואלה יספיקו כפים. מפוזים ומכרכרים בכל עוז. אבק שריפה נחשב לאין. לא ידעתי אל מה אדמה לך, אשוה לנגדך השמחה הגדולה אשר הרגשתי אז בקירות לבבי. דמיתי שכבר בא המשיח לישראל, והנני רואה שמחת בית השואבה בתוככי ירושלים ת״ו, נפלאה המראה הזה בעיני״^{13*}.

ואילו מבין הדורות האחרונים נביא את רשמי ביקורו של רבי חיים אלעזר שפירא, שביקר במירון ביום ל״ג בעומר תר״צ, כפי שהועלו על הכתב על ידי רושם מסעותיו בספרו „מסעות ירושלים״: „ובכן צדיקים יראו וישמחו, וישרים יעלזו, וחסידים ברהנה יגילו, מעין עולם הבא יתענגו בה לרווחה, זה לומד ואומר זוהר ותיקוני זוהר הקדוש, וזה אומר תהלים, זה תפלות ותחנונים וזה בטלית ותפילין מתפלל בציבור, זה בנבל וכנור וזה בזמירות ותשבחות, מהן יושבים נמוכים על הארץ ועוסקים בדברים שבקדושה הנ״ל, ומהן עומדין צפופין ונמצאים ג״כ באכסדרה הגדולה, היכל הגדול של הציון. כמה וכמה מוטיין ושוכבין וישינים על הארץ מעייפות עבודת כל הלילה עד הבוקר, וכהנה וכתות, כתות מרקדין ומטפחין במלבושי שבת ויו״ט בשמחת בניהם הקטנים שמגלחין שערות ראשן כאן וחולקין יי״ש ומגדנות, ואומרים לחיים, ומברכין זה לזה שיגדלו את בניהם לתורה, ומי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו, וההתעוררות ורגש הנפלא הוא עד אין חקר, אשרי העם שככה לו, ובכל ערי יהודה בא״י במוסדות הקודש בכלל, ובמירון על הציון הקדוש בפרט, רואין ומבינים קצת, והחי יתן אל לבו מהו אותו היום ל״ג בעומר בסגולת מעלת שבח יקר תפארתו, להעריך את שם התנא האלקי רשב״י, ויודו לזכר קדשו ביום שמחתו ושמחת כל העולמות״¹⁴.

בקובץ „הלולא רבא״ לתפלות ל״ג בעומר כלולה תפלה מיוחדת „קום רבי שמעון״ לאלה הזוכים לעלות לציון רשב״י. במהדורה אשר לפני (בגדאד תרס״ח) הוסיף המהדיר: „ואשרי הזוכים לומר כל זה על המצבה הקדושה והטהורה שלו ועכ״פ בטוחים אנו בע״ה הגם כי רחוקים אנחנו הנה קריאתנו תעלה ברצון ויגיע

12 ראה „מסע מירון וערי הגליל״, לעיל עמוד כ״ה.

13* „מסעות האב״ר לארץ הקדושה״, הובא לדפוס ע״י א. מ. הכרמן, „סיני״, כרך ל״ד, ע' רמ״א.

14 „מסעות ירושלים״, לר' משה גאלדשטיין, הוצאת הר״צ מאשקאויטש, ירושלים תשכ״ג.

אל מקום קדושתו לעורר נשמתו הקדושה לעמוד ולהתפלל לפני הקב"ה לקבל תפלתו¹⁵.

אף ב"ליקוטי תפלות" לרבי נתן מברסלב בתפילה המיוחדת לל"ג בעומר ישנה פסקה: "תן בלב הצדיק הקדוש והגורא הזה", אף אם איננו על ציונו, ולכן ישנה משמעות לתוספת "ובמירון מוסיפים", השוכן פה^{15*}. בקראקא היו שנהגו לעלות על ציון הרמ"א שיום התילולא שלו חל בל"ג בעומר ולהתפלל את התפלות המכוונים לרשב"י¹⁶.

תהלוכת הס"ת מצפת למירון

עדת הספרדים בצפת שילבה בחגיגות התילולא תהלוכה חגיגית שנערכה בערב ל"ג בעומר, ובה היו מוליכים ספר תורה תחת חופה מקושטת, מצפת למירון בשירה ובריקודים, והיה בכך משום חלוקת כבוד לתורה יחד עם תוספת הכנסות לצרכי הצבור. תהלוכה זו מתוארת ע"י אחד המבקרים באה"ק, בשנת תרכ"ז: "קול המולה שמענו, קול ששון וקול שמחה, גילה ורינה, — — — הרב עומד בפתח החצר וס"ת בזרועו אשר הביאוהו מהעיר — — — וגם ת"ח אחר או חזן בידו הדגל אשר להם, והשמש קורא בחיל ומוכר הכנסות הס"ת והדגל, בכל פסיעה ופסיעה, הקולות לא יחדלון וכל המרבה לספוק את כפיו הרי זה משובח. נפלאות היתה המראה הנו' והשמחה אשר ירגיש כל איש ישראל בעת ההיא, עד שאיש את אחיו ידחקו לראות המראה הזה, ובפרט השחוק בחרבות וברומחים, אשר היו מצחקים לפני הס"ת והדגל, בגילת ורגן, אף בכבוד".

התהלוכה הזאת עם הס"ת, משער החצר עד היכל ביהמ"ד, ארכה לערך שעה ומחצה. והוא מספר: "כל העם הנמצא שם בקול אחד היו מרגנים ומריעים, מזמרים ומשוררים בשמחה גדולה. גם רבים מהם היו משחקים בחרבות לפני הס"ת וכן משליכים קני אבק שריפת לרוב מאד. בכל פסיעה ופסיעה, סובבים היו אנשים רבים מתחלפים בכל פעם את המוליך הס"ת והדגל, כמו שעושים אצלנו בליל שמחת תורה"¹⁷.

15 ראה להלן מאמרנו על "תיקון ליל ל"ג בעומר".

^{15*} "ליקוטי תפילות", ח"ב, מ"ז.

16 ר' אשר זיו בספרו הרמ"א (הוצאת מוסד הרב קוק, ע' 24) מביא עדותו של ר' יוסף כהן צדק בספר "קודש הילולים" ש"עד ימיו, כשלוש מאות שנה אחרי פטירתו של הרמ"א, נאספים יהודים רבים בל"ג בעומר על קברו, ורב העיר הדורש באסיפה זו מתרץ בפלפולו את כל קושיות האחרונים על ספרי הרמ"א, ומראה כי משה אמת ותורתו אמת".

רבי יוסל מדומברובה, שהיה נוהג לנסוע בל"ג בעומר לציונו של המגיד מקוונץ, סיפר בשם חותנו רבי משה אליקים בריעה מקוונץ, בנו של ה"מגיד", שאמר לחסידיו: "היום תלכו אל הציון של אבי הרב המגיד, ויחשב לכם הדבר כאילו הייתם במירון" והסביר: "כמו שלוקני, אבי המגיד, יש שייכות לר' יוחאי, כך אבי, ה"מגיד", יש לו שייכות לרשב"י" (י' אלפסי, במאמרו "בחצרות צדיקים", "מחניים", גליון נ"ה, ל"ג בעומר תשכ"א).

כן נמסר על האדמו"ר מקאמארנא שהיה עולה בל"ג בעומר על ציון אבותיו, וראה להלן במאמרנו "באהלי צדיקים".

17 "סיני", כרך ל"ד, ע' רמ"ג. וראה לעיל הערה ¹³.

סמליותו של היום לגבי יהודי ארצות רחוקות משתקפת במסורת על שליח טבריה שסיבב במרוקו, ובדרך שליחותו סיפר כי בליל ההילולא "ל"ג בעומר שנת תק"ץ, בהיותו בליל ההילולא במירון, נשמע קול יללה, ולקחה הלבנה, ומזה הבינו שנתחולל איזהו מהומה בישראל", ולאחר מכן נתברר כי בתקופה זו תקפו רדיפותיו של המושל העריץ אל יזיד כנגד יהודי מרוקו¹⁸.

ונסכם בדבריו של בעל "הילולא דרשב"י" המציין כי "שמחת וחדות ופתיחת הלב, שמרגישים שם במירון ביום ל"ג בעומר, זאת אינו נרגש שאר כל ימות השנה, כי בל"ג לעומר במירון כולם מרגישים רגשת קדושת יום ההילולא ויום שמחת לבו דרשב"י זיע"א, וממש שמרגישים שהוא הוא ציץ נור הקדש עטרת ראשינו — — — עומד שם בראש שמחתו, והוא הוא רוצה שישמחו שמה, והוא הוא משפיע שפעת שמחה רבה, שנגילה ונשמחה שם בשמחתו, ועל שמחת ל"ג לעומר במירון יכולים לאמר באמת "כל מי שלא ראה שמחה זו בעיניו לא ראה שמחה מימיו, אשרי העם שככה לו"¹⁹.

הערעורים בספרי הפוסקים

כבר בדורו של מרן בעל "בית יוסף" יצאו עוררים על מנהגי ההילולא מטעמים שונים, אולם המקובלים יצאו בתוקף להגנת מנהג זה. על הערעור הקדום ביותר נמסר בספר "קיצור מעשיות ונסים" שרשם לו החיד"א ושנתפרסם לאחרונה מתוך גוף כתב ידו: "בימי מרן הסכימו שלא יעשו ישראל הערביים מחול בל"ג לעומר על ציון רשב"י, ונראה למרן וב"ד שהוא ח"ו ולזול שאוכלים ומרקדים, ונכתבה ולא נחתמה. בלילה חלם מרן עם הרשב"י וא"ל שתבוא מגפה גדולה בעבור זו ההסכמה, כי רצונו שישמחו בהילולא, ולמחר קרע את ההסכמה"²⁰.

פרשה זו כנראה מתוארת בספר "תולדות האר"י" שבכתב יד, ומשם מסתבר כי היה זה עוד בימיו של האר"י שרבני צפת רצו לבטל את ההילולא או להטיל עליה הגבלות, והאר"י התייצב כנגדם ומנע בעדם, וכך מסופר שם: "שוב יום א' והם לומדים. א"ל הרב [האר"י] לחברים, "תדעו שהרבנים נתקבצו במעמד היום, והם רוצים לבטל הלולא דרשב"י, כאמור שלא ילכו נשים מקושטות למירון, ואם ילכו, אפילו בבגדי חול, לא ילינו שם אלא הזקנות, ואם ככה יעשו, ח"ו, יבוא המגפה הגדולה, ויכלה רעים וטובים, השיב הרח"ו "ולמה לא יגלה להם מר את הדבר הזה להציל את ישראל" א"ל הרב, "אינם מאמינים בי". אמר הרח"ו, "אני אלך ואודיע להם" א"ל "לך", והלך שם והודיע להם. מהם האמינו ומהם אמרו "יבוא הרב פה ונראה דבריו", ושלחו אחריו ובא ודברו עמו, שהם רוצים לעשות כן, לפי שבימים ההם יש שמחות וגילות ורננות במאכל ומשתה, ואם עבירה יצאנו אין ראוי לעשות כן, והשיב להם הרב "אמת אתכם ומה נעשה, והרשב"י מרוצה בזה, וכמה שנים נוהגים לעשות כן, וח"ו יקפיד עלינו ויבא הנגף בעם ה', אבל אני אומר לכם דבר,

18 כתב יד "זכרון לבני ישראל", שהיה בידי הרי"ם טולידאנו, ונזכר ע"י א' יערי בספרו "שלוחי א"י", ע' 635.

19 "הילולא דרשב"י" הנ"ל.

20 לקוטות מתוך כתב יד של החיד"א, "ספר החיד"א", ירושלם תשי"ט, ע' צ"ו.

אם תאמינו לי שבאלו הימים במירון לא יש ערבות, לא החוטא ימות לבדו, ואז בשמעם דבריו, נמנו וגמרו לבטל הסכמה זו, ונתבטלה²¹.
אף מדברי רבי חיים ויטאל ב"שער הכוונות" (הובאו לעיל) "וכתבתי כל זה להורות כי יש שרש במנהג זה", מסתבר שדבריו מכוונים להגן על מנהג ההילולא כנגד המערערים.

במשך הדורות נעשו נסיונות להגביל את ההילולא כדי שיהיו חיים הלוי הורביץ, בעל "חבת ירושלם", מפי רבו ר' מרדכי מקרעמניץ, שעלה לא"י בשנת תקע"ז: "ונהירנא ששמעתי מפי מו"ר מוהר"מ ז"ל, איך ששמע שגדול הדור אחד רצה לבטל או ביטל שמחת ל"ג בעומר, וקיבוץ אנשים ונשים, שהיה נדמה בעיניו כהוללות ח"ו, ולשמחה מה זו עושה, ונגזר עליו גזר דין, וכמדומה לי שלא השלים שנתו, רח"ל, על כרחך ישראל קדושים הם, וזכות הקדושים האלה מסייעתם שתקבל תפילתם כי וודאי כוונתם רצויה לשמים"²².

אחד מבני דורנו אף מספר על נסיון אחרון של הגבלה שנעשה בשנים האחרונות לאחר המפולת שהיתה במירון, בליל ל"ג בעומר תרע"א²³: "אז נתעוררו הרבה מחסידי צאנז, ובראשם הרב שלהם הגאון החסיד ר' יצחק ראבין זצ"ל, ואמרו שזה עונש מן השמים, מפני תערובות האנשים והנשים, שבל"ג בעומר במירון, ודרשו לגזור איסור וגזירה, וכמדומה לי גם חרם, על הנשים שלא יסעו בל"ג בעומר למירון, והרבה עמדו לנגדם שלא להרהיב לעשות זאת".

"חסידי צאנז נצחו, ובאסיפת החכמים והזקנים שבעיר גזרו האיסור הנז' על שבע שנים. הספרדים קבלו את האיסור — — — — — כמובן, אשר אח"כ כמעט נשבתה השמחה הגדולה אשר היתה רגילה להיות בל"ג בעומר במירון, וגם התגלחות הנ"ל היה בועיר אנפין, כיון שהאבות, היו צריכים לטפל עם התינוקות, ובפרט אח"כ בשנת תרע"ד, שפרצה המלחמה הראשונה הארוכה, ערבה כל שמחה, והוא מוסיף לספר כי "מן השמים הוכיחו, וד"ל"²³.

נוסף על הערעורים מצד הרבנים וראשי הצבור היו ערעורים מצד יחידים, כדוגמת סיפורו של ר' יוסף סופר בעל "עדות ביהוסף": "וספרו לי המעשה שאירע

21 הובא מתוך כתב יד ע"י מ' בניהו במאמרו "הנהגות מקובלי צפת במירון", קובץ "ספונות", ספר צפת א, ע' כ"ז.

22 "חבת ירושלם", מאמר "רננו צדיקים".
הר"י בן לוי שהביא לדפוס ספר "הלולא רבה" (ליחורנו תקע"ט) מציין בהקדמתו רמז שר"ת ס"פ ה'לולא ר'בה ר"ת אותיות הס"ר, שבאותו יום צהלולא דרשב"י אין שטן ואין פגע רע כנודע דעיילי למערתא דרשב"י — — — ואמר רשב"י ע"ה הנח להם לישראל שאין יצה"ר שולט במקומו".

23* המפולת אירעה אחרי ההדלקה, כאשר המונים הצטופפו על הגג. מעקת הברזל שעל גג בית המדרש התמוטטה, יחד עם הכותל שמתחתיה, ועמה המון אדם רב שהיו נשענים עליה. האנשים והאבנים נפלו במערבולת על ההמון הצפוף שעמד בחצר, ועד מהרה נהפך המקום לחרדת אלוקים. הרופאים שהוביחו מצפת לא יכלו אלא לקבוע את מותם של תשעה ולמעלה משלושים איש נוספים נפצעו פצעים אנושיים. המאורע מתואר ב"לוח ארץ ישראל" הוצאת לונדון, שנת תרע"ב.

זכר להגבלות אלו ישנו גם בספר "העליה השנייה", עמוד 577, ואכמ"ל.
23 "עדן ציון" לר' ישעיה הורביץ מצפת, ירושלם תשט"ו.

בכמה שנים, שבא גביר אחד מק"ק אומיר על קברו של רשב"י, בל"ג בעומר, עם בנו יחידו של הגביר הנ"ל וכיון שראה שמחה היתה לו תמיה גדולה על זו השמחה, וצעק צעקה גדולה ואמר: "רשב"י מת באותו היום, וראוי לבכות בכיה גדולה בזה היום, ואף גם זאת שאתם שמחים" וגער להם בנויפה גדולה, ונתבטלה השמחה, ולמחרתו נפל הבן יחיד של הגביר הנ"ל למטה, ונעשה חלש ומת, ובלילה בא רשב"י אליו בחלום, ואמר לו "מאחר שאתה בטלת שמחתי, לכן אני אבטל שמחה שלך" וכיון שראו כך שניחא לו השמחה, עושים שמחה גדולה מאותו זמן בכל מאי דאפשר" ²⁴.

1234567

מנהג ההילולא נתפשט לא רק במירון אלא בכל ערי ארצנו הקדושה ובכל תפוצות ישראל, אולם השמחה במירון ביום הילולא דרשב"י היא מופלאה במינה, כדבריו של בעל "בני יששכר", המסכם את דבריו בעניני ל"ג בעומר "אשר נתאמת לנו מאנשי אמת, אשר השמחה ביום הזה על ציון רשב"י היא שלא כדרך הטבע, דכתיב "אור צדיקים ישמח" ²⁵.

1234567

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

הכניסה למערת שמאי במירון

24 אגרות אר"י, ע' 304. בכתב יד "שער שמעון" (בית הספרים הלאומי מס' 67). נמסר על עונש דומה לאחד הגדולים שערער על שריפת הבגדים וכו', וראה להלן בפרק על "ההדלקה בהילולא דרשב"י".

אם כי לא נתקבלה דעת השוללים בכלל את מנהג ההילולא, בכל זאת יש מקום לאזהרת ר' חיים פאלאג'י: "ובמדרשים יתנו דעתם, החכם שלהם והגזברים, לבל יעשו קלות ראש ח"ו בלילה הקדושה הלזו, כי יהיה להם לפוקה ולמכשול, ובדוק ומנוסה, דלא יתקיים המדרש הזהו". הדברים מחייבים בכל מקום ובכל זמן, וראה לעיל בשולי פרק "העליה לציונו של הרשב"י במירון" דברי בעל "הילולא דרשב"י".

25 מאמרי חודש אייר, אות ו'.

ל"ג בעומר בתפוצות ישראל

ייתודו של ל"ג בעומר כיום הילולא דרשב"י צוין ברוב עם על ציונו במירון, אולם בכל אתר ואתר צוין היום, כל מקום ומקום לפי מנהגו, כדבריו של רבי חיים פאלאגי: „ל"ג בעומר בכל תפוצות ישראל עושים הילולא רבה על הקדוש התנא האלקי רשב"י זיע"א" ¹.

הח"ח 1234567

תיאור מפורט ביותר על ל"ג בעומר באחת מקהילות ישראל במזרח, היא קהילת בומבי (הודו), הועלה על הכתב לפני כמאה וששים שנה, בשנת תק"ע, ועד כה לא הובא לדפוס, והוא הקדום הידוע לנו על חגיגות היום בתפוצות הגולה.

בסדר זה, המוקדש בעיקרו לתיקון ליל ל"ג בעומר, כלולים פרטים לציון היום בצבור וביחיד כדלהלן: „בליל י"ח לאייר מחליפים שמלותם והולכים לבית הכנסת להתפלל מנחה וערבית, ומדליקים נרות בבית הכנסת, ובמקום הלימוד לכבוד מרנא התנא האלקי הקדוש הרשב"י ע"ה ור"א בריה וחכמי המשנה זיע"א... ונכון הוא שכל אחד שידליק בידו ולבקש רחמים משוכן מרומים בזכות הרשב"י ע"ה שימלא משאלותיו".

הוציא החברה

לאחר הבאת דברי המקובלים על ההילולא במירון, דברי החיד"א על הלימוד בליל ל"ג בעומר נאמר שם, „ואחר הלימוד יושבים לעשות משתה ושמחה בטוב לבב". „ואם אירע איזה אונס לאדם ואינו יכול לילך לבית הכנסת יעשה תקון זה בביתו, וקודם כל צריך לקבוע לו מקום וליחדו לקב"ה ולהזמין בפה מלא".

שתי נוסחאות של תפילות לפני הדלקת הנרות לכבוד רשב"י מצויות כאן אחת לפשוטי העם לענינים גשמיים, והשניה לבעלי גוף לענינים רוחניים, הוא מציין את פרטי התיקון לליל ל"ג בעומר: „ואכן להולכים בתמים הצגתי ראשונה להשביע גוף השוקקה, המתקבצים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, כי היא עת לחננה ללמודים אחר ערבית, זה הסדר, ולאשר בא בסוד ה' הצגתו לפניו במרוצה לומר תפילה זו קודם הקבלה", — — — ומחלקים צדקה על נשמת הרשב"י, ויאמר לשם יחוד הריני גותן וכו', ואחר הסדר מזמין בשירין ובשבחין כנר לקמן, כי הוא עת למלא פינו שבח ותהלה על כל אשר גמלנו ברחמי ובחסדיו, ברוב חנא וחסדא".

הוציא החברה

לאחר ה"תיקון", כולל השירים לכבודו של בר יוחאי, „ואומרים יגדל' וקדיש על ישראל, ויסדר שלחנו בליל התקדש חג, ואוכלים בשמחה וטוב לבב". „בשחרית אחר התפילה יש נוהגים לקרות מסכת אבות וזהו בראשית", ובסיום

הלימוד „ואומרים קדיש על ישראל ומחלקים מנות לצדקה ועושים „מי שברך לקהל ועושים אותו יום משתה ושמחה”².

בבית מדרש המקובלים בית א-ל בירושלם היו עורכים „לימוד” לכבוד רשב”י, ומנהגי היום מובאים בכלל „מנהגי בית א-ל” שהובאו לדפוס ע”י ר’ אברהם חיים גאגין, „ראשון לציון” בארה”ק^{2*}.

אחד המקורות המפורטים למנהגי ל”ג בעומר בירושלם כלול בספר „ותתפלל חנה”³, ונהגים לפאר הבית הכנסת בכל מיני פאר ומעטרים כל הנרות בכל מיני ורדים, ומרבים בהדלקת נרות לכבוד התנא הקדוש זיע”א, ולכבוד רמב”ה (ר’ מאיר בעל הנס) זיע”א, ולכבוד כל התנאים והאמוראים זיע”א, ולומדים האדרא, ואומרים שירות ותשבחות ופיוטים, אחרי כן עושים סעודה ושותים ושמחים ואחרי כן עולים לגג ועושים הדלקה גדולה, עד למרחוק תהיה מאירה, לפרסם הכבוד של הרשב”י זיע”א, והכל עושים מאהבה לשם שמים, ומרקדים סביב ההדלקה בשירות ותשבחות, עד קרוב לחצי הלילה, ואחרי כן הולכים לבתיהם שמחים וטובי לב”⁴.

שם מובא גם שיר שהיו משמיעים במסיבה זו לכבוד היום :

„תהגה בתורת רשב”י ותשמח שמהה שלמה, בכלי זמר ישירו, ובקול זמרה ובנעימה”.

יעשו סעודה וישמחו ויכוננו לשם שמים, זכותו יגן עלינו ולשנה הבאה בירושלם”³.

אחד מיוצאי פרס, העלה על הכתב את זכרונותיו על מנהגי ל”ג בעומר בארץ מולדתו, ומהם אנו למדים כי חגיגות היום נערכו בעסק גדול ובהשתתפות המונית וביחוד ציינו את היום כיום סיום לימוד ספר הזהר :

כשמסיימים את הזהר במעמד כל הקרואים מיטיבים את הלב בכל מיני פירות המוגשים לשלחן, ושרים את „בר יוחאי” בנעימה מיוחדת ליהודי פרס.

כל מי שהיה נודר בזכות הרשב”י ונושע, היה עורך בכל שנה, ביום ל”ג בעומר, סעודת הילולא דרשב”י. לעת זקנה, כאשר לא היתה בידו יכולת למלא את חובת הנדר ולערוך סעודה כראוי, היה מבקש משלושה חכמים שיתירו לו את נדרו. בעלי „נדר” כזה היו רבים בערי פרס, וכדי להשיג אורחים רבים לסעודה היו שהקדימו אותה ימים אחדים לפני ל”ג בעומר, התל ממחרת יום פסח שני ט”ו באייר. בעלי ה„נדר” היו נדברים ביניהם שלא ייכנס אחד לתחום חברו, ועל כן היו האחד עוסק את סעודתו בבוקר, חברו — בצהרים, השלישי — לפנות ערב, ואילו הרביעי — בלילה, והאנשים היו טרודים מאד בהליכתם מסעודה לסעודה במשך כמה ימים, וכל העיר כולה צהלה ושמחה.

2 בגנזי הספריה הלאומית (מס’ 67 8°) נכתב בשנת תק”ע בבבלי, היא בומביי, ע”י הסופר שמעון יוסף נסים, בבית הגביר סלימאן יעקב, אך בראשיתו הקדמת אברהם בכ”ר יצחק אשכנזי ס”ט, מתושבי תסמנים וכנראה שהוא המחבר. (מתואר ברשימת כתבי היד העבריים בבית הספרים הלאומי, עמוד 171, מספר 133). כתב יד נוסף של „שער שמעון” אף הוא משל סופר זה, שנכתב בשנת תק”צ, בספריה הלאומית מס’ 509.

2* הובאו לדפוס בספר „דברי שלום” ירושלים תר”ג, סימן נ”ח.

3 חלק שני, ירושלם תר”ן.

בתוניהם היו גוסעים מכל הארץ לבית הכנסת העתיק „איל גריבה“ באי גריבה, שם היו עומדים בתפילה כל היום, ולעת ערב היו עורכים סעודה רבת. עניים אלה שלא היה ביכלתם לנסוע לגריבה היו מתאספים בבתי כנסיות, וכל אחד היה מכין לו ולמשפחתו פינה מיוחדת בביתו, היא „פינת רשב"י“, ושם היו מתקנים גרות לזכרו, שזכותו תגן עלינו כל השנה¹⁰.

בטריפולי היו המאונים נוהגים בל"ג בעומר למקום ששמו יוליטין, ושם היו עורכים את הלימוד לכבוד ההילולא, מרבים בלימוד, בתפילה וכו'¹¹. „מי שמחמת אונס וחולשא, שקשה לו לעלות למירון או הדר בחוצה לארץ — טוען בעל „הילולא דרשב"י“ — ילמוד ביום הזה, ביום ל"ג בעומר, ממאמרי רשב"י, וישמח במקומו שהוא בשמחת הילולא דרשב"י, כי אתפשטותא חבוצינא קדישא ומה גם בהאי יומא — — — הוא בכל העולם בולו“¹².

מנהגי קהילות שונות בל"ג בעומר

בדברינו על „הילולא דרשב"י“, הזכרנו את מנהגי הקהילות השונות, הקשורים בהילולא, וכאן נזכיר מנהגים מקומיים של כמה קהילות בל"ג בעומר.

בקהילת פרשבורג שבתונגריה נקבע יום ל"ג בעומר כיומה של החברא קדישא (גמילות חסד של אמת) ומנהליה נהגו לעשות סעודה בכל פאר והדר. כתלי אולם הסעודה היו מקושטים בפרוכיות של בתי כנסיות, עם תכשיטי ספרי התורה, ואף הותקנה חופה מיוחדת בראש השולחן, והגבאים היו יושבים מתחת לחופה, בראש השולחן, והרב והדיינים עוטים אותם¹³.

היו קהילות בהונגריה ובקובינה שבהן נהגו לשגר בל"ג בעומר צלחת ביצים כדורון לנכבדי הקהל, ובמקומות שבהם נקבע היום כיומה של החברא קדישא, כאמור, היו אוספים ביום זה מספר ביצים מכל בעל בית, לסעודת החברה שהיו עורכים בערב¹⁴.

ברודוס נהגו ביום זה לקבור בבית העלמין את ה„גניזה“. כל הספרים הישנים שיצאו מכלל שימוש, דפים קרועים של ספרי התפילה וכדומה, היו נאספים מבתים פרטיים, וכן הוציאו את כל קטעי ה„שמע“ מתוך ארונות הגניזות בבתי הכנסת, והיו מסדרים להם לוויה המונית¹⁵.

סדר מיוחד לקהילת פירארה

מעמד מיוחד לל"ג בעומר נקבע בקהילת פירארה „על הנסים ועל התשרעות ועיל הנפלאות, אשר הגדיל לעשות ה' אלקי הצבאות“, ולזכר הנסים שנעשו

9 ע"פ ספרו של הרמן כהן על יהודי טיטואן ומרוקו.

10 י' אלפסי במאמרו ל"ג בעומר, „גרות שבת“ תש"ה.

11 ספר המסעות לנחום סלושץ, ח"ב ע' 115.

12 „הילולא דרשב"י“ לר' אשר זעליג מרגליות.

13 על פי „ספר המועדים“, ע' 366.

14 שם, ע' 359.

15 „תולדות היהודים ברודוס“, לא"י גאלנטי, פרק י"ג.

להם קבעו את היום כיום שמחה, כדברי רבי יעקב אלישע ב"ר נחמיה חי מהאדומים, המספר על המאורעות בליל ל"ג בעומר תקנ"ט: „בלילה ההוא טפלו שקר חדים, קשר בוגדים, קמו עלינו לכלותינו, לשלול שלל ולבוז את כל רכושנו, להשמיד להרוג ולאבד אותנו, ולשרוף באש את בתינו ואת כל אשר לנו“, ולאחר שניצלו „נרצצו לב יחדיו, וגזרו אומר כי מידי שנה בשנה, ביום קודם ל"ג לעומר, בכל בתי כנסיות יתקבצו יחדיו עדה קדושה במשמרות נטרעים, אין עדה בפחות מעשרה מתענים, ודברי תורה ותחינות באימה וביראה משמיעים, וכלילו כיומר, כל הקהל לא יתנו שינה לעיניהם, כל הלילה תמיד לא יחשו, אל דמי להם להחיות ולהלל לה' עליהם נחרא, לילה כיום יאיר, בקול תודה וקול זמרה, ומאז קיימו וקבלו עליהם כל העדה, כולם קדושים, לשמור ולעשות משפט כתוב בשמחים ורשעים" ²².

לציון המאורע הביא לרפוס סדר לימוד „גל עיני“ בהסכמת רבני ליבורנו, ובראשם רבי יעקב נונים ואיס. במחציתו הראשונה של סדר הלימוד, אין כל זכר למעמדו המיוחד של היום כהלילא דרשב"י, ורק בסיום סדר הלימוד הוא מזכיר את מנהגם של „השרידים אשר ה' קורא, העומדים על משמרת ה' מדי שנה בשנה, ומחלקים ביניהם את ספר הזוהר, שמרו מאד לעשות ולקיים האי מנהגא טבא ביומא דהלילא, דההוא גברא רבא בוצינא קדישא דרשב"י זצ"ל, לא תסורו מאחרי אשר התחלתם לעשות זה כמה שנים, כי הוא חיינו, דשנים ורעננים, זכרו זאת ואל תשכחו, בזכותו ובזכות תורתו, וסודותיה הנפלאים הראנו ה' תשועות ונוראות, בימים ההם בזמן הזה" ¹⁶.

הערות